

Del “sang i fetge” a la qualitat de vida

La informació de societat als mitjans de comunicació

—Joana Gallego—

Les àrees de Societat dels mitjans de comunicació no tenen el “pedigrí” de les seccions de Política o Internacional, ni el prestigi de la d’Economia. Tampoc mouen les masses com els temes d’Esports, ni gaudeixen del glamour de la Cultura i els Espectacles. Tanmateix, és una de les seccions preferides del públic, la que més en contacte està amb la ciutadania i la que més ha canviat en els últims anys. En aquest article, es fa una radiografia de les macroàrees de Societat per intentar una aproximació teòrica i una reivindicació necessària d’aquesta secció.

Societat és una macroàrea de difícil definició. De fet en molts diaris la defineixen per exclusió: tot el que no és economia, política, esports, cultura o espectacles va al “calaix de sastre” de l’àrea de Societat. Però aquesta definició no ens satisfà, perquè tot té una vessant “social”. Tot i res podria encabir-se dins d’aquesta secció.

Les àrees de Societat tal com avui les coneixem són certament recents. Les primeres planes que sortiren sota l’epígraf de “Societat” daten de

fa poc més de vint anys, exactament quan van aparèixer diaris com *El País* o *El Periódico*, l’any 1976 i 1978, respectivament. Fins aleshores molts dels temes que ara s’inclouen a Societat tenien la seva pròpia secció, com Successos, Religió, Tribunals, etc. Joaquím Roglan, en un article titulat “El periodisme de successos, l’últim refugi del reporterisme”, explica molt encertadament les raons d’aquest fenomen que van experimentar els diaris els anys setanta: el naixement d’uns, la mort d’altres, i les importantíssimes transformacions tecnològiques que van portar a un intent de racionalització de l’espai i el contingut. És en aquests anys que els diaris van decidir crear unes macroàrees anomenades “Societat” on inserir, amb més o menys coherència, tots els temes d’interès social: des dels accidents i catàstrofes naturals fins als crims; des de les reivindicacions ciutadanes i els conflictes fins a la preocupació pel medi ambient.

Dels ecos de sociedad a la societat civil

Certament, Societat no té la homogeneïtat o coherència temàtica d’altres seccions. La diversitat d’assumptes, temes, aspectes o àmbits que es poden encabir en aquesta secció és flexible i canviant. Amb tot, podem fer un intent de “definir-la” com l’escenari que acull les relacions i els esdeveniments que tenen com a protagonista la societat civil, les institucions socials i els individus comuns.

Hi ha una sèrie de característiques que ens diuen que Societat aplega tot allò que passa en els escenaris de les relacions civils, tant en el seu aspecte individual com col·lectiu. Mentre totes les altres seccions recullen, majoritàriament, les actuacions de les elits de cada camp —ja siguin culturals, polítiques, econòmiques, esportives o d’altres—, Societat ofereix multiplicitat d’escenaris els protagonistes dels quals canvien cada dia. Si bé és possible trobar esporàdicament una mateixa persona en aquesta secció, és més que probable que els personatges que hi surten canviïn constantment. Societat ofereix un ventall amplíssim de

— La de Societat és una de les seccions preferides del públic, la que més en contacte està amb la ciutadania i la que més ha canviat en els últims anys —

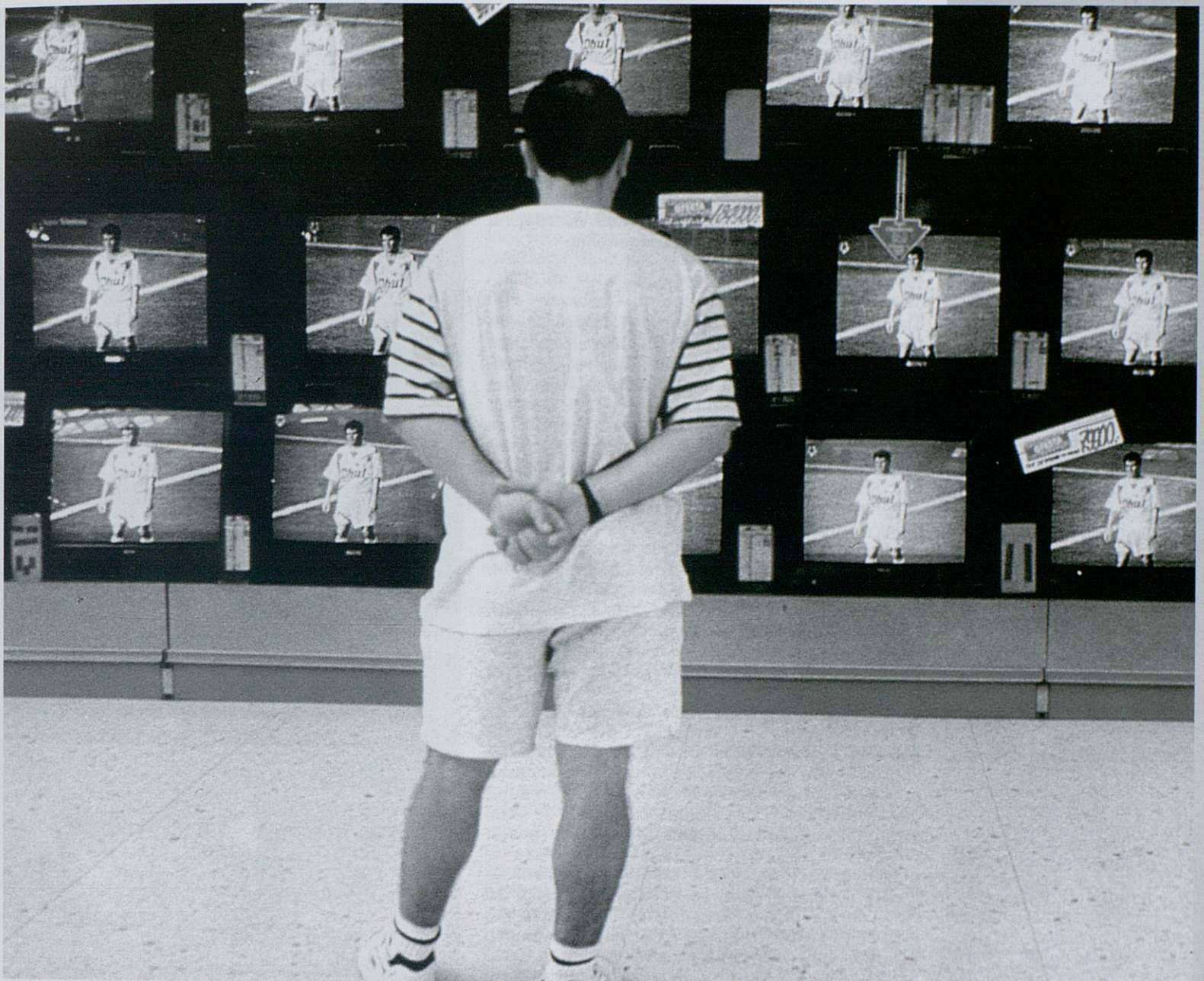

FOTO: MARINA DEL MAR RODRÍGUEZ ORTIZ

temes i persones, moltes de les quals són protagonistes efímers d'esdeveniments informatius que no han propiciat. Si en les seccions de Política, Cultura, Espectacles, Economia o Esports és habitual que hi hagi una voluntat explícita d'aparèixer-hi (o a vegades, d'evitar-ho), en les pàgines de Societat moltes de les persones que hi surten ho fan fins i tot en contra de la seva voluntat. Sovint aquests protagonistes són anònims, membres de col·lectius diversos, allunyats dels líders de diversa mena que han de sortir amb freqüència en els mitjans de comunicació per donar fe de la seva existència. Els protagonistes de les altres seccions necessiten exposar-se en les pàgines o en les pantalles dels mitjans de comunicació, mentre que les persones i/o col·lectius que apareixen a Societat ho fan sense premeditació, a vegades forçats; altres hi

surten com a part de grups indiferenciats, immersos en el teixit social quotidià. Societat reflecteix una col·lectivitat heterogènia, diversa, canviant, a vegades conflictiva, allunyada de les sempre previsibles informacions d'altres seccions amb els seus líders, les mateixes cares i els mateixos noms dia rere dia. A Societat es troben les actuacions individuals, les accions protagonitzades per persones anònimes, que amb moltíssima freqüència són esdeveniments tristos i indesejables. És en aquesta secció on és més fàcil que surtin realitats marginals, moviments latents o tendències socials no consolidades. Aquesta pluralitat de temes i personatges dóna a Societat el seu interès i vitalitat, en opinió d'alguns responsables de secció, però també la seva dificultat d'estructuració i la seva incoherència.

Les fotografies que il·lustren aquestes pàgines són característiques de les seccions de Societat, on s'hi tracten temes de consum, de salut i vida quotidiana com els que retraten aquestes imatges.

— Tot el que no és economia, política, esports, cultura o espectacles va a parar al “calaix de sastre” de l'àrea de Societat —

El País, una Societat racional

Com tot el diari, l'àrea de Societat d'*El País* és sobria i circumspecta. La secció va aparèixer amb la capçalera (1976), i ha canviat força en aquests últims anys. Va haver-hi una època en què el diari va treure diferents suplementos separats sobre temes concrets, com "Educación" o "Futuro", però en veure les dificultats tècniques que comportaven tantes edicions, va reorganitzar les pàgines de Societat, incloent-hi cada dia un àmbit temàtic concret: Salut, Ensenyament, Ciència, Futur i Comunicació, a més de totes aquelles notícies de qualsevol altre caire i que ja eren objecte d'informació en aquesta secció. Segons una declaració d'intencions publicada pel mateix diari el 12 de setembre de 1994, la remodelació de les pàgines de Societat era "un intento de acercarse aún más al creciente número de lectores una información que abarca gran parte de los temas en que se debate la sociedad actual y del futuro". *El País* ha fet explícita la seva voluntat de no convertir Societat en una galeria de crims i assassinats, per la qual cosa ha decidit incloure els successos en la secció d'Espanya o en qualsevol de les altres (a vegades es pot tractar un succés en Internacional).

El perfil resultant és una secció que vol ser especialitzada i que dona relleu sobretot als temes ja mencionats. L'àrea compta amb quinze persones, més alguns col·laboradors especialitzats i alguns becaris, i confecciona cada dia de tres a cinc pàgines, que gairebé sempre són insuficients. El cap de la secció actualment és Vicente Jiménez, que ha substituït Alex Grijelmo encara no fa un any.

No hi ha uns quants escenaris tipificats que cal seguir quotidianament, encara que la tendència és delimitar alguns àmbits concrets que facilitin el seguiment diari i l'arribada d'informació de fonts institucionalitzades i legítimes. No obstant això, encara cal esforçar-se molt més que en altres seccions per trobar temes: cal sortir al carrer, mirar, estar a l'aguait de fenòmens susceptibles de ser convertits en relats noticiables. Aquesta informació mosaic, sense quasi relació entre si, és la que atorga a la secció de Societat la seva vivacitat i a la vegada la seva manca d'homogeneïtat.

Nous àmbits, nous interessos

Tot i això, les seccions de Societat dels grans diaris, però també dels mitjans audiovisuals, han fet en aquests últims anys un intent de racionalització i d'estructuració interna i, malgrat la dificultat d'establir una definició precisa i comuna, sorprèn la uniformitat dels mitjans a l'hora d'incloure els mateixos assumptes. A les pàgines de Societat, que no té un perfil especialitzat, sinó generalista, hi coexisteixen multitud d'especialitats temàtiques: als successos, la informació de tribunals i la religió —tres àmbits amb una llarga tradició en la premsa del nostre país—, s'hi han afegit nous àmbits d'interès social, com poden ser salut/informació sanitària, medi ambient, ciència, educació/ensenyament, urbanisme, trànsit, consum, comunicació i noves tecnologies, moda, a més de totes aquelles informacions referides als moviments socials, les noves tendències i la ciutadania en general.

Segons els darrers estudis realitzats als Estats Units (Project for Excellence in Journalism), del 1977 al 1997, és a dir en vint anys, les notícies "pures i dures" (política, administració, història, anàlisi, etc.) han baixat del 32% al 25%, mentre que les notícies sobre "famosos, qualitat de vida, seguretat ciutadana i interès públic" han passat del 15% al 43% de cobertura. I no es tracta de diaris sensacionalistes o populars a l'estil de l'*USA Today*, sinó que capçaleres del prestigi del *New York Times* o *Los Angeles Times*, que van formar el corpus d'anàlisi del treball, revelaven aquesta tendència cap a l'interès humà en detriment de la cobertura política o institucional. El mateix fenomen es pot observar en les revistes d'informació general i en els informatius de ràdio i televisió.

A casa nostra no s'han fet estudis semblants, però només cal mirar els nous telenotícies i llegir els diaris i revistes per adonar-se que aquesta tendència també és palesa en els mitjans de comunicació del nostre país. Alguns diran que la informació s'ha fet més *light* o que ens ha envaït l'*infotainment* (la tendència a barrejar la informació amb l'entreteniment), però potser també es pot pensar que la societat està cansada de veure sempre les picabaralles entre els diferents líders i partits polítics i s'ha fet més exigent en temes que l'afecten més directament. Naturalment, caldria fer una reflexió molt més profunda de la que podem fer en aquest article sobre els canvis haguts en la societat i també sobre les noves tendències en els mitjans de comunicació, però

— Caldria una major estructuració de les pàgines de Societat i una definició més clara dels grans àmbits que s'hi volen incloure —

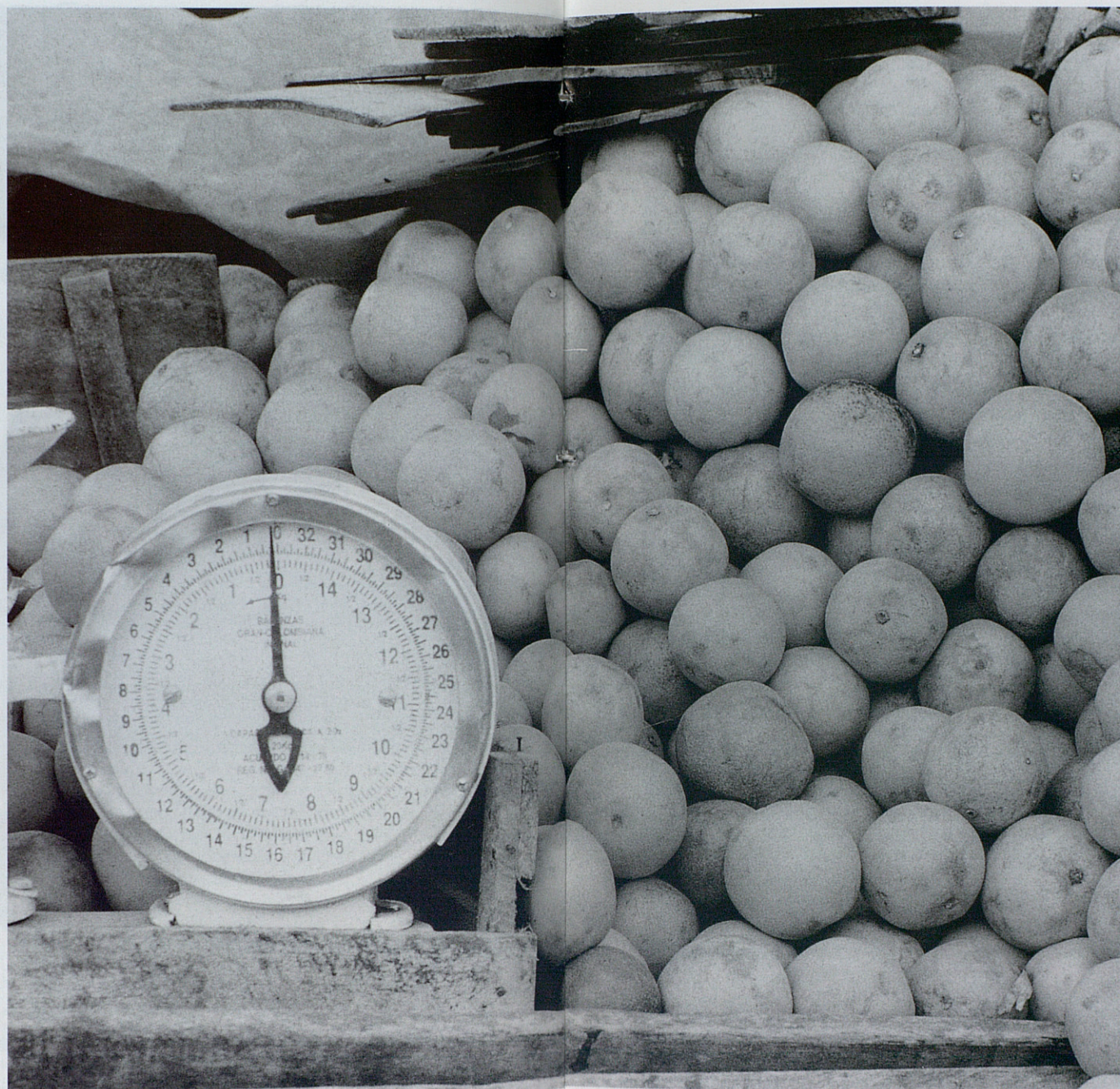

FOTO: JOAN GUERRERO

es pot plantejar la hipòtesi que la secció de Societat és la que més pot revelar com ha evolucionat el país en els darrers anys: per exemple, Successos ha perdut la seva pròpia secció i els seus especialistes, però a canvi ha guanyat en importància informativa global, en la diversitat i varietat d'assumptes que es poden tractar dins aquesta categoria, i en la repercussió social que qualsevol esdeveniment tipificat antigament com a "succés" pot assolir en la societat. L'antic succés, fet luctuós, aïllat, que involucrava persones dels marges de la societat, per al qual ningú no buscava explicació social, ha desaparegut, i en el seu lloc han sorgit històries sobre el comportament humà que afecten totes les capes de la so-

cietat; esdeveniments que s'intenta situar en el seu context, descobrir-ne les implicacions, esbrinar-ne les causes i fins i tot provocar el necessari debat social que desemboqui en una possible resolució dels conflictes socials que els originen (per exemple, els assassinats i maltractaments de dones, els abusos de menors, els accidents de trànsit, les negligències mèdiques, la violència escolar o esportiva, les estafes i abusos en l'alimentació, etc.). Moltes de les antigues actuacions delictives que eren recollides en les cròniques de successos tenen avui dia una major dimensió política, social, econòmica, judicial o de qualsevol altre caire, que fa que siguin convertides en informacions de primera magnitud, incloses tant en la secció de So-

cietat com en les de Política, Economia o Internacional. El succés s'ha "integrat" dins el discurs informatiu oficial i ha perdut aquell estigma de marginalitat, propi d'una societat fortament classista com era la nostra trenta anys enrere.

Una secció invertibrada

Atès que l'àrea de Societat és una de les que atrau més l'audiència, i vista la tendència en la premsa internacional, sorprèn que els responsables dels mitjans no hagin fet un esforç més gran per dotar de coherència aquesta secció. La informació de societat segueix, habitualment, tres criteris per seleccionar les notícies: a) temes d'actualitat immediata amb repercussions socials, b) temes d'actualitat permanent (o cíclica) sobre la dinàmica de la societat, i c) temes actuals o atemporals sobre les activitats quotidianes dels individus i els grups socials.

I els quatre grans àmbits d'on sorgeixen sovint les informacions de societat són:

- 1) Successos, catàstrofes, accidents (fets imprevistos)
- 2) Política social, problemes i conflictes (actualitat immediata, cíclica)
- 3) Tendències i canvis socials latents o emergents (temes atemporals)
- 4) Vida quotidiana dels individus i els grups (actualitat permanent)

Resulta certament difícil dotar aquesta secció tan diversa d'una organització i una estructuració coherents. No hi ha un únic criteri geogràfic o temàtic per organitzar els materials, sinó que tots dos es barregen alhora, incloent-hi temes molts propers o molt llunyans, que afecten una persona o moltes, relatius a la ciutat del costat o a una altra galàxia. Els escenaris estan poc definits, i no es pot comptar amb una continuïtat informativa o rebre informació regular d'un assumpte durant molt de temps, tot i que cada vegada més col·lectius, institucions i persones s'han adonat de la importància estratègica d'aparèixer en els mitjans i procuren adequar-se a les exigències de les organitzacions informatives. Per altra banda, quasi tots els temes de societat contenen aspectes polítics o econòmics que els fan susceptibles de ser tractats en altres seccions, per la qual cosa cal negociar contínuament on s'ubiquen els diferents temes i des de quina perspectiva cal tractar-los perquè siguin considerats més "socials" o més "polítics".

A Societat tampoc no hi ha subseccions ben definides —perquè si n'hi hagués, cada dia s'haurien d'omplir—, i els epígrafs es posen dos i tres vegades en diferents llocs de la mateixa pàgina; esdeveniments semblants són tractats sota epígrafs diferents, i a vegades, aquests són sorprenents, capriciosos, exòtics i injustificats: per exemple, "conflictes" pot acollir un brot de racisme, i a la pàgina següent "immigrants" tracta d'un problema racial. Caldria una major estructuració de les pàgines de Societat, una mica més d'ordre, i potser una definició més clara dels grans àmbits que s'hi volen incloure.

Alguns diaris han fet un major intent de racionalització, i dediquen una pàgina específica per a

— Societat reflecteix una col·lectivitat heterogènia, allunyada de les sempre previsibles informacions d'altres seccions —

Viure les ciutats de La Vanguardia

A *La Vanguardia*, la secció de Societat és una de les més àmplies d'ençà que el diari va fer la reconversió del 1989. Cada dia ha d'omplir de 25 a 30 pàgines. És una macroàrea que inclou, també, "Vivir en Barcelona", "Vivir en Tarragona" i "Vivir en Girona", tres suplementos específics que recullen tota aquella informació d'interès ciutadà i local en cada un d'aquests municipis. També es fa el "Vivir en Madrid", a càrrec d'un grup de periodistes ubicats en aquesta ciutat que proporcionen les informacions a la redacció de Barcelona, que la coordina.

El coordinador de l'àrea, Carles Esteban, està al capdavant de més de 25 persones, dividides entre la secció pròpiament dita de Societat i els suplementos específics "Vivir en...". Entre els periodistes de Societat hi ha els especialistes en un tema —educació, medi ambient, ciència, salut— i els que treballen més els aspectes "socials" de la informació: ciutadans, successos, tribunals, grups socials etc.

Els periodistes adscrits a "Vivir en Barcelona" fan la informació d'interès local, i a més cròniques urbanes, comentaris, entrevistes, etc. Els cinc periodistes que fan els "Vivir en Tarragona" i "Vivir en Girona" compten a més amb quatre redactors a cada ciutat, dos fotògrafs i alguns becaris. La secció ha canviat diverses vegades de títol. Durant un temps es va dir "Sociedad y Ciudades", per passar més tard al tradicional i concís "Sociedad".

Les Coses de la Vida d'El Periódico

La secció de Societat d'El Periódico de Catalunya és "la macro", perquè inclou diverses subseccions: Les Coses de la Vida, Gran Barcelona, Catalunya, i Gent. La formen unes 24 persones (que poden fluctuar) i no poques vegades es fa càrrec a més a més del Tema del Dia, que sol tractar amb freqüència temes de societat. Iosu de la Torre condueix aquest buc insignia des de 1995.

Aquesta macro, on hi ha especialistes en sanitat, medi ambient, ciència, educació..., a més dels especialistes en informació local, de successos, tribunals, infraestructura, comunicació, gent, etc., és de fet l'ànima del diari, per la gran varietat temàtica i per l'extensió que se li atorga. El fet que sigui un diari "popular" justifica un títol tan pintoresc per a una secció informativa. Dins les "coses de la vida" es pot incloure qualsevol assumpte, però amb aquesta frase feta, d'ús habitual, es vol apel·lar als temes d'interès general, quotidians, propers a la gent, on tan bon punt es pot passar d'un espectacular accident a les obres del cinturó de Barcelona o a un reportatge sobre la violència juvenil.

La Societat d'Avui

La secció de Societat del diari *Avui* la componen deu persones, menys de les que el seu cap, Jordi Panyella, voldria, encara que també hi ha diaris amb menys redactors. La secció compta amb especialistes en medi ambient, sanitat, ensenyament, obres públiques, successos i tribunals, més dues persones que fan informació de l'àrea de Barcelona. Societat és la secció que toca més de prop la gent del carrer, i la més variada. Al diari *Avui* a vega-

(Continua a la pàgina següent)

FOTO: RICARDO DÁVILA WOOD

cada gran àmbit temàtic: per exemple, un dia tracten els temes de salut, un altre els d'ensenyament, un altre els de comunicació, etc. D'alguna manera s'intenta establir un nombre limitat d'escenaris fixos que permetin un seguiment informatiu continuat, amb unes fonts legitimades que proporcionin dades fiables de manera regular (comunicació, salut, medi ambient, ensenyament, consum, etc.).

Es cert que no és gens fàcil encabir tots els diversos esdeveniments socials en àmbits temàtics concrets, però també és veritat que els responsables dels mitjans no han dedicat suficient atenció a aquesta qüestió. Potser ni tan sols han pensat que Societat pugui estar estructurada d'una manera més coherent i efectiva. Però potser també aquesta major coherència temàtica elimina en bona part l'espontaneïtat i imprevisibilitat que ha caracteritzat tradicionalment aquesta secció.

Ara bé, no hem d'oblidar que com més estructurada i coherent sigui la secció, més parcel·lada i uniforme resultarà la realitat representada. Per tant, el que es guanya en ordre i estructuració interna es perd en pluralitat informativa, puix que s'elimina la possibilitat d'incloure altres escenaris, àmbits i temes les possibles fonts dels quals no gaudeixen encara de legitimitat social, de capacitat d'influència per arribar als mitjans o d'estratègies i interès per proporcionar les dades en el format i condicions requerides pel discurs periodístic.

Especialistes autodidactes

Hem dit que Societat, globalment considerada, no té un perfil gaire especialitzat, sinó més aviat "generalista". Tanmateix, és la secció que acull més especialistes, professionals que s'han hagut de formar de manera autodidacta, mitjançant una

La ràdio i la televisió, un món a part

En els mitjans audiovisuals és més difícil analitzar la informació de societat, bé perquè no té un espai fix, bé perquè està molt dispersa i diversificada, com correspon a una programació que pot incloure les 24 hores del dia. De totes maneres hi té força presència, tant a la informació diària (en els teletextos) com en programes informatius setmanals, especialitzats o generalistes. Els criteris de selecció dels temes tractats no varien gaire del que hem dit per a la premsa escrita, tot i les diferències tècniques. L'especificitat dels mitjans audiovisuals, però, fa que es puguin disse-

nyar programes d'interès social molt diversos, centrats en àmbits molt amplis o bé molt reduïts, amb temes que podríem anomenar "d'informació general" i altres adreçats a públics amb perfils molt concrets. Encara que la tendència és similar en tots els mitjans, potser han estat la ràdio i la televisió les que més han explotat els aspectes espectaculars dels temes de societat, com també han propiciat, d'altra banda, programes centrats únicament en els testimonis anònims i les històries de persones comunes. També la televisió s'ha decantat més per tractar els temes

del periodisme mundà (famosos, xafarderia, etc.), que no cal confondre amb el que aquí entenem per "periodisme de societat".

Independentment de les fórmules i els formats emprats, cal dir que la televisió és un magnífic mitjà per tractar els temes de societat: programes com "Informe semanal", "30 minuts", "60 minuts", "Línea 900", "Actual" i d'altres monogràfics s'han bastit amb molta freqüència amb temes d'interès social, i han donat exemples de rigor i seriositat a l'hora de plantejar la informació de societat ●

— Als successos s'hi han afegit nous àmbits d'interès social, com poden ser informació sanitària, medi ambient, ciència, moda... —

(Segueix de la pàgina anterior)

FOTO: MARINA DEL MAR RODRIGUEZ ORTIZ

feina lenta, individual, fent camí dia rere dia: especialistes en salut, en medi ambient, en ensenyament, en consum, en comunicació, en ciència i en tants altres àmbits temàtics, que han triat aquesta especialitat (o és que aquesta especialitat els ha triat a ells?). Algunes universitats i d'altres organismes han organitzat cursos sobre alguna d'aquestes matèries (periodisme científic, mediambiental, etc.), però encara falta molt per fer en la formació d'especialistes en els diferents àmbits temàtics. La Universitat Autònoma de Barcelona prepara per a l'any 2000 una diplomatura de postgrau titulada "Informació i qualitat de vida" que pretén pal·liar, en part, aquesta absència

de cursos estructurats que puguin oferir una formació especialitzada. Dins aquesta diplomatura hi haurà diferents mòduls sobre educació, salut, consum, medi ambient, noves tecnologies, oci, moda etc.

El que queda clar és que queda molt per fer, tant per part dels mitjans de comunicació a l'hora de definir millor el que és l'àrea de Societat (que molts confonen amb la informació sobre famosos), com per part de les facultats de comunicació per tal d'omplir el buit en la formació d'especialistes en les diferents branques temàtiques que tant d'interès desperten entre la ciutadania en general ●

des es tracten els temes amb una mica de pedagogia informativa. El tractament és informatiu però alhora didàctic, com si volguessin ensenyar els lectors com funcionen les coses i per què.

Fa uns anys hi havia dues seccions que es deien Catalunya i Societat; a la primera es tractaven els temes de societat propis de Catalunya, i la resta anaven a la segona. Però actualment aquest criteri s'ha canviat i ara es parla de tot a Societat. Els responsables de la secció volen ser coherents i els menys estrafolaris possible en els epígrafs i en l'ordre que s'atorga a les diferents notícies. També va haver-hi una època en què la secció es deia "Societat i consum", en un intent de recordar, potser, que vivim en una societat de consum.

La societat disseminada d'El Punt

A diferència del que passa als grans diaris, els més petits (com poden ser els diaris locals) no mantenen seccions específiques de Societat. És el que passa amb *El Punt*, que tracta els temes propis d'aquesta secció distribuïts entre les diferents pàgines del diari. Per exemple, a Punt i Seguit es tracta la vida municipal. A Apunts, els assumptes de vida social. Punt Divers acull tots els temes relacionats amb ensenyament, sanitat, successos, tribunals, etc.; de fet seria el que altres diaris engloben sota el nom de Societat.

Atesa aquesta dispersió entre les diferents seccions del diari, no hi ha un redactor en cap únic. El fet de tractar-se d'un diari local i comarcal fa que periodistes, fonts i lectors estiguin molt relacionats. En aquesta secció la gent hi apareix per força, i no és gens difícil trobar protagonistes d'alguns esdeveniments que no volen sortir de la redacció del diari sense "fer-li una cara nova" a la persona que ha escrit sobre un cas concret.

— En els mitjans audiovisuals i la premsa comarcal la informació de societat no hi té un espai fix, hi queda molt més dispersa —